

HỘI THẢO

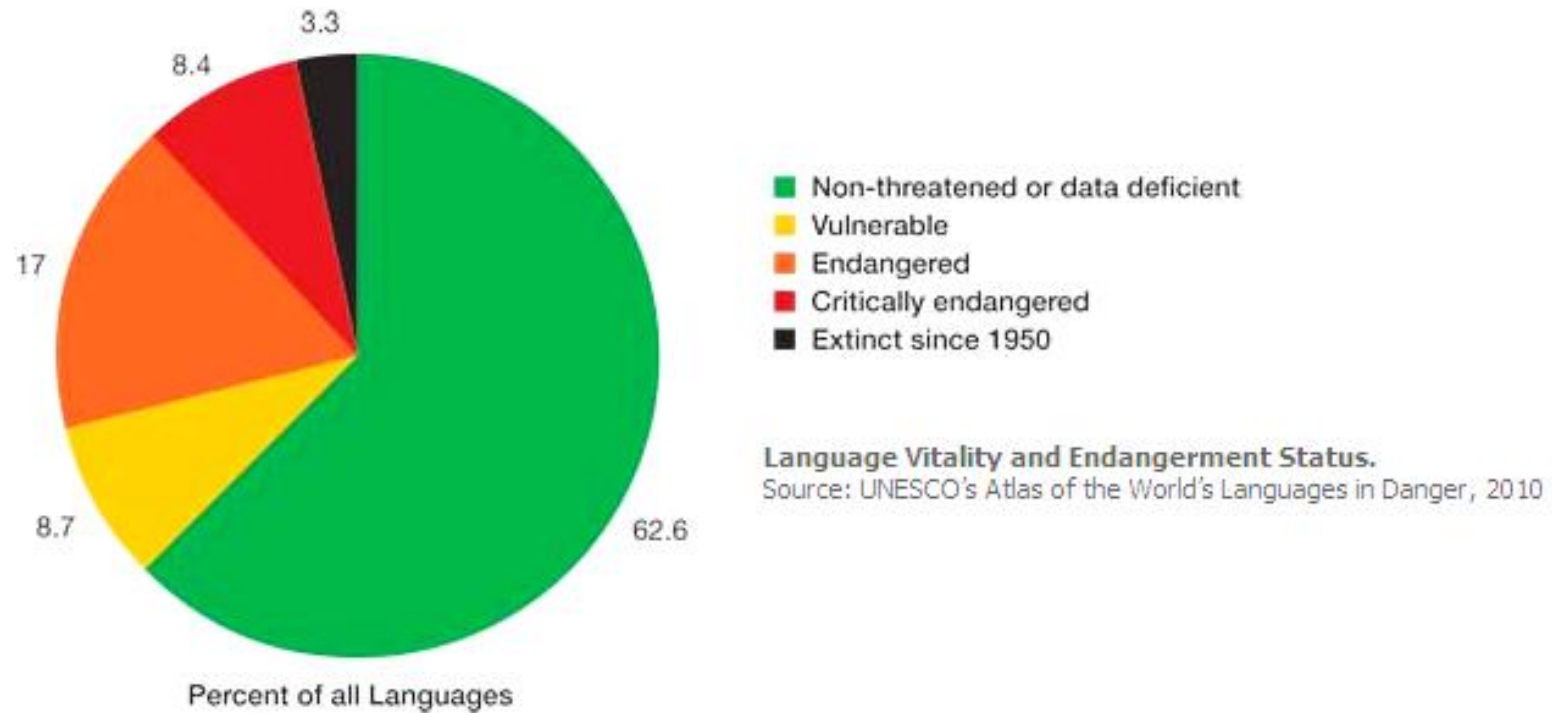
“10 năm thực hiện công ước bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể của UNESCO
Bài học kinh nghiệm và định hướng tương lai”

CÔNG NGHỆ THÔNG TIN VÀ VẤN ĐỀ BẢO TỒN NGÔN NGỮ BẢN ĐỊA - Ngôn ngữ Cham ở Việt Nam

Ph.D: VĂN NGỌC SÁNG
(Budi)

Thực trạng các ngôn ngữ có nguy cơ bị biến mất (Unesco)

Vấn đề bảo tồn ngôn ngữ trên thế giới đã giống lên hồi chuông báo động khi có khoảng 2.500 ngôn ngữ có nguy cơ bị biến mất trong số 6.900 ngôn ngữ đang được sử dụng trên thế giới (Unesco, 2010).

1. Ứng dụng công nghệ thông tin trong việc bảo tồn ngôn ngữ

- Sử dụng Công nghệ thông tin (CNTT) để bảo tồn di sản ngôn ngữ đã được nhiều nước sử dụng và mang lại hiệu quả đáng kể.
- Với tính năng đa phương tiện, CNTT có thể lưu trữ và truyền thông tin nhanh, rộng và chính xác.
- Sử dụng công nghệ thông tin để bảo tồn di sản ngôn ngữ bản địa nói chung và của dân tộc Chăm nói riêng có ý nghĩa thực tiễn trong công tác bảo tồn di sản ngôn ngữ của các dân tộc này trong quá trình phát triển.

2. Sơ lược về sự hình thành và phát triển ngôn ngữ, chữ viết Chăm

- Người Chăm là thân dân của vương quốc Champa ra đời vào thế kỷ thứ II ở miền trung Việt Nam (R.A.Stein, 1947).
- Phạn ngữ là chữ viết duy nhất ở Champa xuất hiện trên bia ký Võ Cạnh (Nha Trang) từ thế kỷ thứ II (Filliozat, 1969).
- Chữ viết Chăm là hệ thống ký tự xuất phát từ chữ viết Devanagari của Ấn Độ (Lafont, 2011).
- Tiếng Chăm là hệ ngôn ngữ Đa Đảo xuất hiện lần đầu tiên trên bia kí Đồng Yên Châu (Trà Kiệu) vào thế kỉ thứ 4 (Coedes, 1939).

Sơ lược về sự hình thành và phát triển ngôn ngữ Chăm (tt)

Chữ viết Chăm chia thành hai thời kỳ:

- Chữ Chăm cổ là hệ thống ký hiệu dùng trên bia ký từ thế kỷ thứ IV đến năm 1471.
- Chữ Chăm hiện đại xuất hiện lần đầu tiên trên bia ký Po Rome vào thế kỷ thứ XVII (Durand, 1903).

a) Việc dạy học tiếng Chăm trong nhà trường chỉ thực hiện ở bậc tiểu học và chưa đồng bộ

BBSSCC được thành lập năm 1978 nhiệm vụ biên soạn sách Giáo trình giảng dạy tiếng Chăm bậc Tiểu học.

- Việc dạy tiếng Chăm gặp nhiều khó khăn.
- Thiếu giáo viên kinh nghiệm dạy tiếng Chăm.
- Thiếu sách, tài liệu tham khảo.
- Thời lượng học tiếng Chăm còn khiêm tốn.

b) Chưa có sự thống nhất giữa chữ Thrah Chăm truyền thống và chữ Thrah Chăm cải biên sau 1978

Mâu thuẫn bắt nguồn từ Giáo trình giảng dạy của BBSSCC xuất hiện:

- Giáo trình không sử dụng Akhar Thrah Chăm truyền thống.
- Cải biên Akhar Thrah không khoa học.
- BBSSCC đã đi chệch mục tiêu bảo tồn ngôn ngữ chữ viết Chăm ([Han, 2006](#)).

3. Một số bất cập trong chữ Chăm cải biên

Một số nguyên nhân phát sinh làm xáo trộn từ chữ Cải biên của BBSSCC ([Phan, 2006](#); [Han, 2006](#)):

- Tạo thêm ký tự “paoh gak” vào hệ thống chữ viết Chăm.
- Lược bỏ “dar tha” trong ký hiệu “traoh aw”.
- Sử dụng “hua baluw” cùng với “dar tha, dar dua”.
- Sử dụng “takai kik tut takai mâk” một cách tự do.
- Sử dụng “baluw” một cách tùy tiện.
- Sử dụng chữ “pak Praong” và “pak Asit” không khoa học.

4. Khảo sát ý kiến về việc lựa chọn bảo tồn chữ viết Chăm

a) Ý kiến các chuyên gia Ngôn ngữ Chăm

Một hội thảo về “*Lịch sử Ngôn Ngữ và Chữ viết Chăm*” tổ chức tại Kuala Lumpur năm 2006.

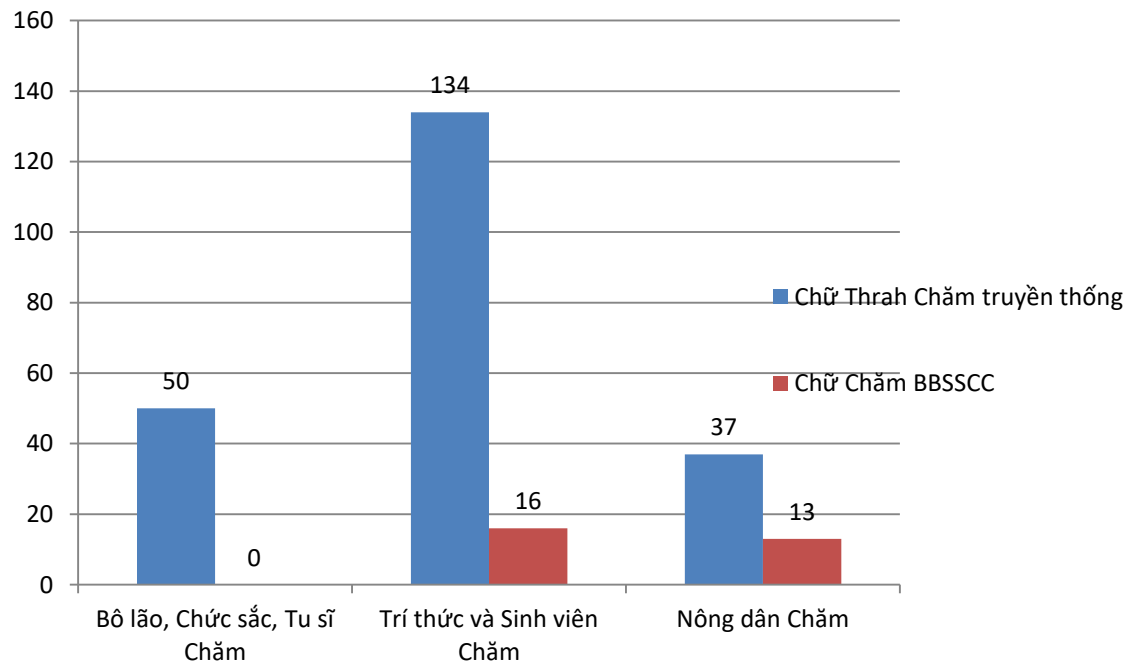
Kết quả hội thảo: Đồng ý chỉnh lý lại chữ viết của BBSSCC nhằm thống nhất ngôn ngữ và chữ viết Chăm được ghi rõ trong [biên bản](#).

4. Khảo sát ý kiến về việc lựa chọn bảo tồn chữ viết Chăm

b) Khảo sát trong cộng đồng Chăm

Một cuộc khảo sát điều tra xã hội về tính cần thiết để bảo tồn chữ Chăm truyền thống với hơn 250 phiếu điều tra dành cho 3 nhóm đối tượng:

1. Bô lão, Chức sắc, Tu sĩ Chăm,
2. Trí thức và Sinh viên Chăm,
3. Người Chăm ở các thôn palei. Kết quả như biểu đồ:

- **88,40%** (221 người) chọn chữ Thrah Chăm truyền thống
- **11,60%** (29 người) chọn chữ Chăm BBSSCC

Đặc biệt 100% Bô lão, chức sắc chọn chữ Thrah Chăm truyền thống.

4. Khảo sát ý kiến về việc lựa chọn bảo tồn chữ viết Chăm

c). Tham khảo kết quả khảo sát online

Trang mạng xã hội *gulpataom.wordpress.com* tiến hành khảo sát online về việc lựa chọn *akhar thrah Chăm truyền thống* hay *chữ Chăm cải biên của BBSSCC* nhằm hướng đến tìm tiếng nói chung của cộng đồng trong việc bảo tồn tiếng Chăm.

Tính đến ngày 31/5/2013 kết quả khảo sát:

- 187 người (93,97%) chọn chữ Thrah Chăm truyền thống
- 11 người (5,53%) chọn chữ Chăm Cải biên của BBSSCC

Đây là một kết quả đáng tham khảo trong việc lựa chọn chữ viết Chăm để sử dụng và bảo tồn

5. Một số sản phẩm công nghệ thông tin hỗ trợ công tác bảo tồn ngôn ngữ Chăm

Trong thời gian qua, công nghệ thông tin đã hỗ trợ cho công tác bảo tồn ngôn ngữ chữ viết Chăm như:

Truyền hình tiếng Chăm, truyền thanh tiếng Chăm, băng cassette, đĩa CD, DVD, các trang web ngôn ngữ giới thiệu tài liệu thư tịch cổ Chăm, Kinh Quran, lịch sử, văn học, phong tục tập quán,...

5. 1 Một số sản phẩm từ điển điện tử

Để bảo tồn ngôn ngữ các dân tộc thiểu số, từ điển điện tử là một trong những sản phẩm công nghệ tìm kiếm và dịch thuật mang lại hiệu quả sử dụng cao nhất.

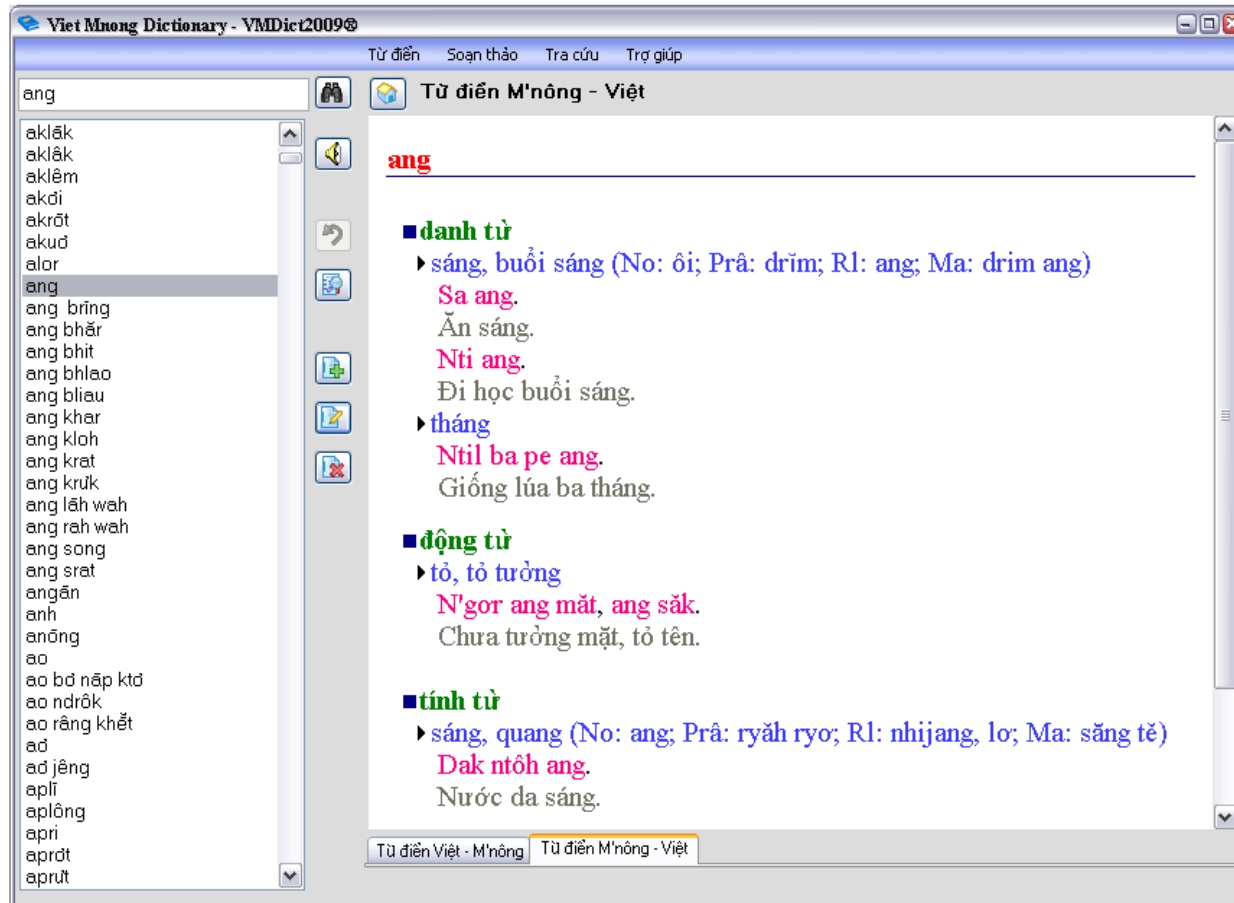
-Xây dựng từ điển điện tử ***Việt-Jrai***, đề tài Khoa học và Công nghệ cấp Bộ đã nghiệm thu năm 2007;

-Xây dựng từ điển điện tử ***Việt -Mnông; Mnông - Việt***, đề tài Khoa học và Công nghệ tỉnh Đak Nông nghiệm thu năm 2009;

-Xây dựng từ điển điện tử ***Việt- Stiêng; Stiêng - Việt***, đề tài Khoa học và Công nghệ tỉnh Bình Phước nghiệm thu năm 2012.

Một số sản phẩm từ điển điện tử (tt)

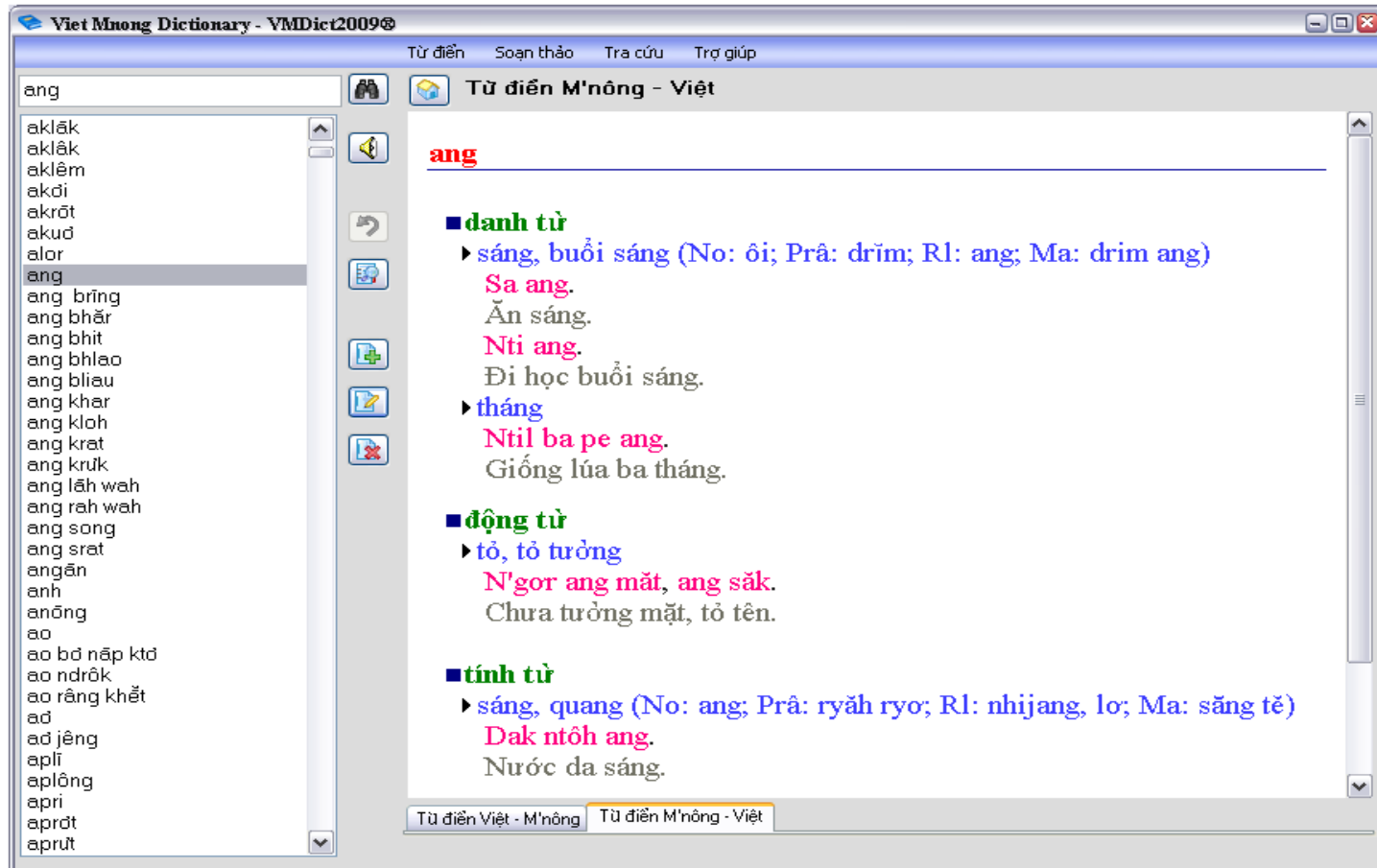
Sản phẩm từ điển điện tử *Việt - Jrai và Jrai - Việt*, đề tài Khoa học và Công nghệ cấp Bộ nghiệm thu năm 2007.

Giao diện từ điển điện tử Việt - Jrai và Jrai - Việt

Một số sản phẩm từ điển điện tử (tt)

Sản phẩm từ điển điện tử *Việt - Mnông* và *Mnông - Việt*, đề tài Khoa học và Công nghệ tỉnh Dak Nong nghiệm thu năm 2009.

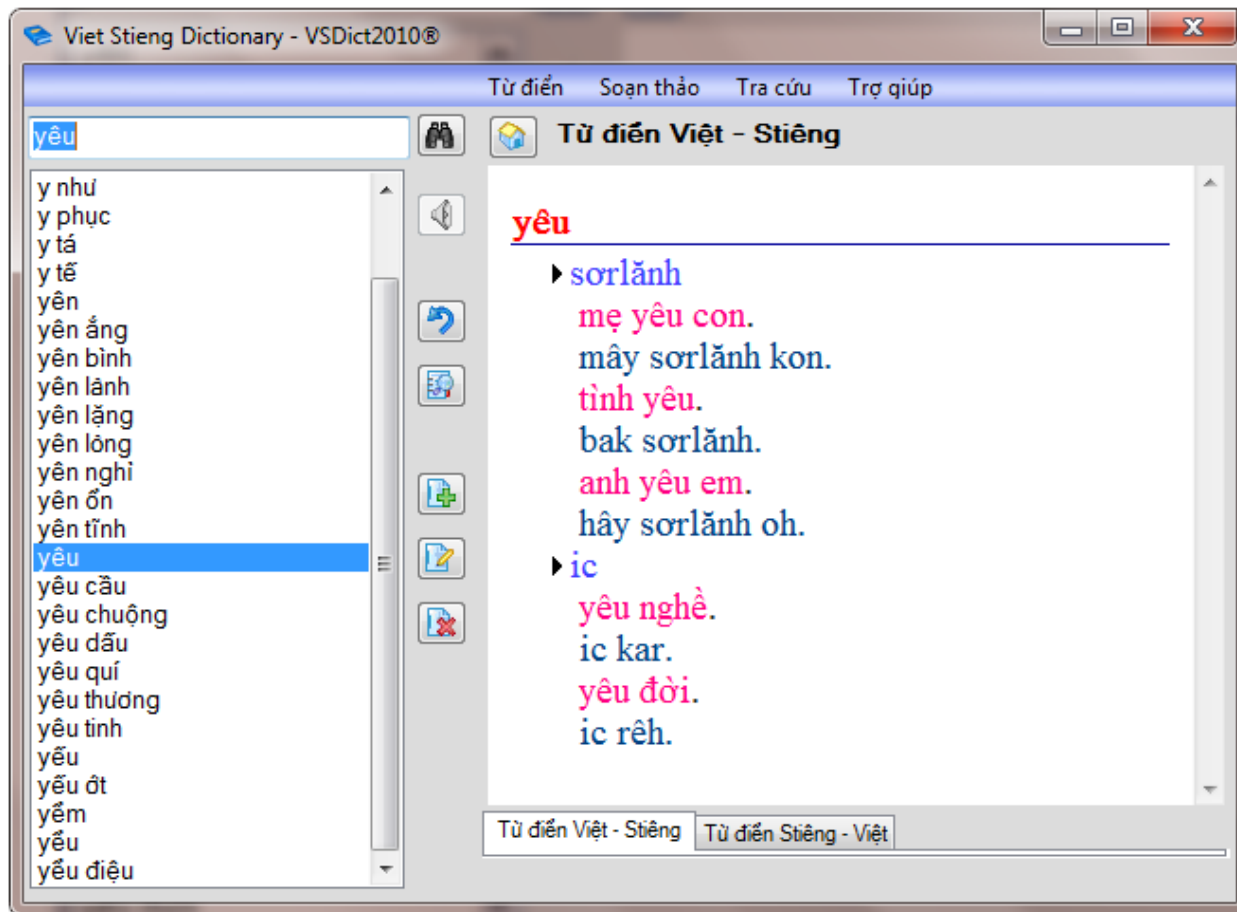
Giao diện từ điển điện tử Việt - Mnông và Mnông - Việt

Nghiệm thu đề tài Khoa học và Công nghệ tỉnh Đắk Nông 2009

Một số sản phẩm từ điển điện tử (tt)

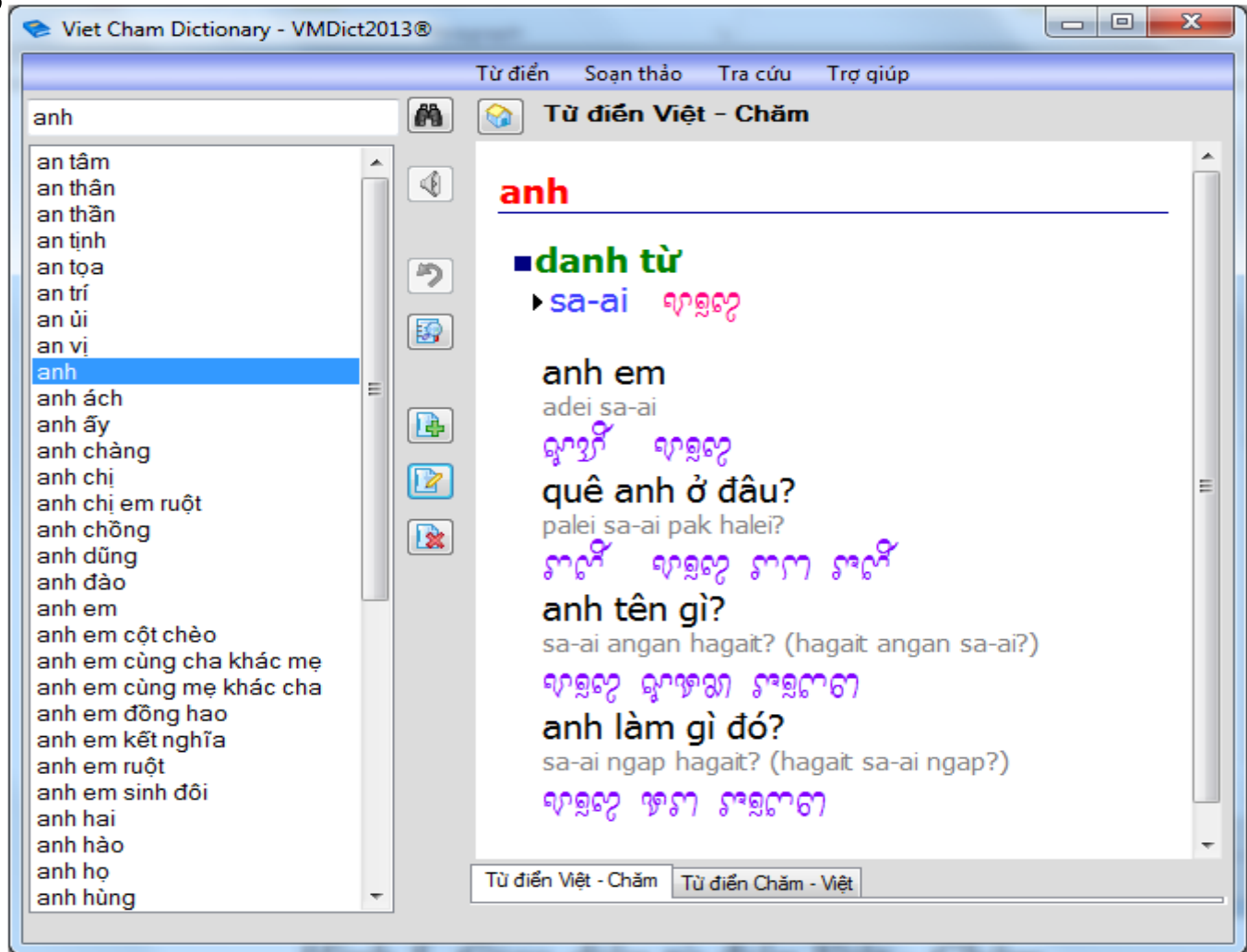
Sản phẩm từ điển điện tử ***Việt - Tiếng và Tiếng - Việt***, đề tài Khoa học và Công nghệ tỉnh Bình Phước nghiệm thu năm 2012.

Giao diện từ điển điện tử Việt-Tiếng; Tiếng-Việt

Xây dựng từ điển điện tử Việt - Chăm; Chăm - Việt (tt)

Từ điển Chăm-Việt; Việt-Chăm dựa trên cơ sở từ điển G. Moussay và Aymonier,

5.3. Xây dựng từ điển Mã Lai - Chăm - Việt

- Từ nhiều công trình nghiên cứu khoa học đã cho thấy, từ vựng Mã Lai - Chăm có cùng nguồn gốc. Một số lượng lớn từ vựng gốc Phạn ngữ và Á Rập ngữ mà hai dân tộc Chăm và Mã Lai đang sử dụng.
- Chúng tôi đang tiến hành việc khảo sát và thống kê số lượng từ vựng Chăm và Mã Lai có cùng nguồn gốc để xây dựng bộ từ điển giấy và điện tử. Sản phẩm cộng nghệ này sẽ góp phần tích cực trong công tác bảo tồn cũng như mở rộng số lượng người tham gia tìm hiểu, nghiên cứu và học tiếng Chăm.

[Từ điển Malay - Chăm - Việt](#)

5.4. Cải tiến font tiếng Chăm

- Hiện nay có nhiều font chữ Chăm hỗ trợ cho cả môi trường Windows và cả Macintosh để soạn thảo MS Word như: akhar.ttf, akhar praung.ttf, akhar rik.ttf, akhar sanscrit.ttf, champa.ttf, camtanran.ttf, bingu di tanran.ttf, ...
- Tuy nhiên, theo kinh nghiệm sử dụng tất cả font trên đều bị gặp lỗi khi định dạng HTML,
- Chúng tôi cải tiến font ***camtanran.ttf*** (EFEO) và đặt tên mới ***cam_thrah.ttf***, font này sử dụng tốt cho cả định dạng HTML.
- Sắp tới chúng tôi sẽ đưa font này vào bộ gõ **Vnkey**, tạo điều kiện thuận lợi cho việc soạn thảo chữ Thrah Chăm.

5.5. Video clip tự học tiếng Chăm

- Việc dạy và học tiếng Chăm trong trường học hiện nay vẫn còn gặp nhiều khó khăn. Để hỗ trợ thêm cho công tác dạy và học tiếng Chăm cho trẻ em, video clip được xem là sản phẩm tự học Tiếng Chăm hiệu quả và tiện dụng.
- Video clip cấu trúc theo hệ thống chủ đề, mỗi chủ đề gồm nhiều bài, có hình ảnh và âm thanh hỗ trợ, dễ học, dễ nhớ và dễ vận dụng.
- Người học có thể tham gia học online hay có thể tải về máy để học tập và ôn luyện thường xuyên mà không cần tốn nhiều thời gian và tiền bạc.

Video Clip

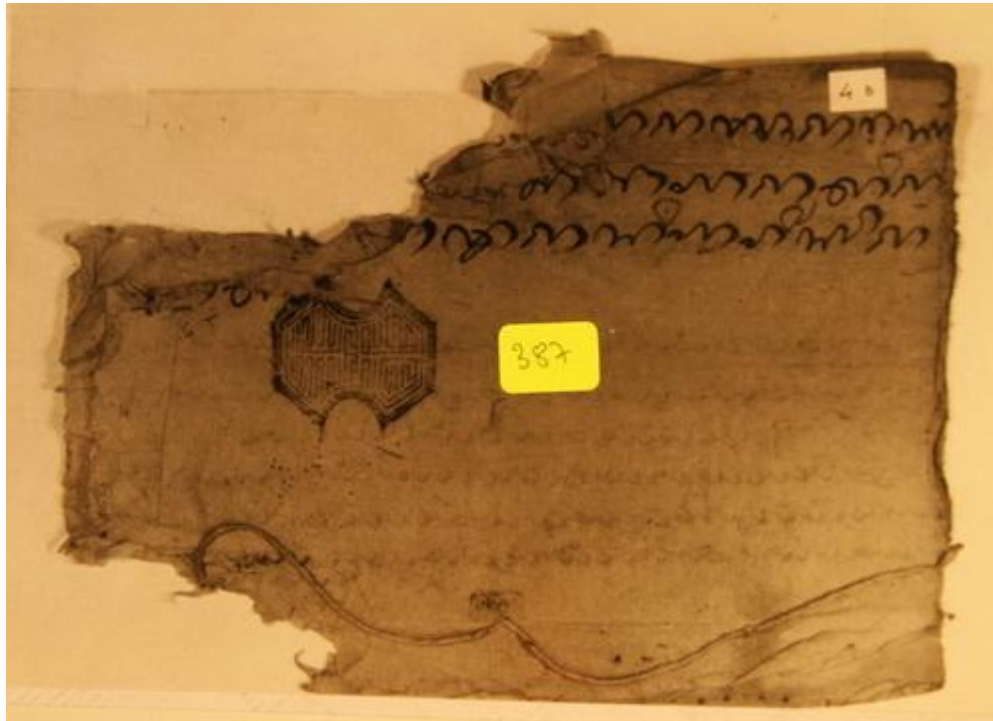
Địa chỉ: http://www.champaka.info/index.php?option=com_content&view=article&id=416

5.6. Lưu trữ văn bản hoàng gia Champa bằng công nghệ số

- [Tài liệu hoàng gia Champa](#) được tìm thấy tại làng Lavang dân tộc Kaho thuộc khu vực Đồng Nai, Lâm Đồng bởi ông P. Villaume vào năm 1902 và được giới thiệu trong bài khảo luận của E. M. Durand
- Tài liệu này hiện đang lưu trữ trong thư viện *Société Asiatique de Paris*, tổng cộng **5227 trang, từ năm 1702 đến năm 1883**, dưới thời Chính Hòa (1680-1705), Bảo Thái (1720-1729), Vĩnh Khánh (1729-1732), Long Đức (1732-1735), Vĩnh Hựu (1735-1740), Cảnh Hưng (1740-1786), Thái Đức (1778-1793), Gia Long (1802-1820), Tự Đức (1874-1883).
- Hiện nay, Viện Viễn Đông Pháp và Đại Học Malaya của Mã Lai có chương trình hợp tác chung để bảo tồn tư liệu quý giá này qua hệ thống DVD và hệ thống online.

5.6. Lưu trữ văn bản hoàng gia Champa bằng công nghệ số (tt)

Hiện nay công tác sao chụp và đưa vào máy vi tính để lưu trữ, [phiên âm La Tinh](#) và tóm lược nội dung của từng hồ sơ đã và đang được thực hiện. Công nghệ kỹ thuật số hỗ trợ tích cực cho việc lưu trữ hồ sơ tài liệu này mà các phương pháp truyền thống khó có thể lưu giữ lâu dài vì hồ sơ quá cũ và có nguy cơ mục nát.

46

2179

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

အိဉ္စုတတဏှာတိစသ်အိဉ္စုတတဏှာတိစသ်အိဉ္စုတတဏှာတိစသ်။

XIN CHÂN THÀNH CẢM ƠN!

Thau Phuel